HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 7 — Nisan 1938 — Sayı : 78

DURSUNBEYDE KIŞ SOHBETLERİ

Uzun kış gecelerini hep bir arada hoş geçirmek için Dursunbeyde tertip olunan sohbetler, hakikî bir halk eğlencesidir. Sohbet en az on iki, en çok yirmi dört kişilik bir küme genç ve ihtiyarın birleşerek sözle, sazla, oyunla gecelerini bir arada yaşamaları demektir.

Kış sohbetleri tertibi için on iki, yahut yirmi dört kişi evvela aralarında sözleşirler, hepsi birer mıkdar para vererek «kanlı pilav» namile bir toplantı yaparlar. Bu toplantıda sohbete iştirak edecekler tamamile belli olur, Barana başıların (sohbeti idare edeceklerin) kimler olacağı kararlaştırılır. Bundan sonra, her pazar gecesi sohbete katılanlardan birinin evinde toplanılır.

Sohbet yapılacak eve saat yirmi bir, yirmi iki sıralarında toplu olarak gidilir. Eve yirmi, otuz adım kaldığı zaman darbuka, def, zilli maşa gibi musiki âletlerile aşağıdaki türkü çalınır:

Sabahtan kavuştum ben bir güzele
Güzel senin uykuların uçtu mu uçtu mu
Senin gönlün yad ellere düştü mü düştü mü
Doğru söyle bir Allahı seversen.

Evlerinin önü yüksek kaldırım
Kaldırımdan düştüm beni kaldırın
Tire çorap sıkmış beyaz baldırın
Gülüm bir tanesin sen kerem eyle.

Evimiz yakındır geçemem yoldan
Ar ettim yüzüne bakamam elden
Alnında açılan kâkülden kâkül'en
Doğru söyle bir Allahı seversen.

Üç güzel oturmuş yolun üstüne
Selam alır selam verir dostuna
Varup söylen evlenmesin üstüme
Gülüm bir tanesin sen kerem eyle.

Evrilip çevrilip havada dönerler
Aç göğsünü kar memeni göreler
Tazeler terlemiş hamamdan gelirler
Doğru söyle bir Allahı seversen.

Küçüğüm nereden gelirsin gelirsin
Kasavet gönlüm alırsın ben yandım
Er geç sen benim olursun olursun
Kaş ilen gözü siyaha ben yandım
Ah siyahım, vah siyahım
Açılan zülfi siyaha ben yandım.

Bu türkünün her kıt'ası üç beş adımda bir durularak söylenir ve bu suretle sohbet yapılacak evin önüne kadar gidilir. Evin kapısından girilin-

ce tam merdiven başında çalgıcılar zeybek havası çalmağa ve gençler zeybek oyunu oynamağa başlarlar. Bu esnada yaşlılar yukarı kata çıkarlar. Gerek yukarıda güftesini yazdığımız türkünün çağırılışı, gerek zeybek oyununa başlanıp devam edilmesi ve ihtiyarların eve girişi ve yukarı kata çıkışı o kadar muntazam olur ki, bütün bu hareketlerin her hangibirinde hiç bir sekte ve karışıklık görülmez.

Herkes sohbet yapılan evde odaya girince iki tane olan barana başlarının biri ocaklığın sağ yanına, diğeri sol tarafına otururlar. Bunlardan başka sohbete iştirak edenler yaş itibarile kapıya kadar sıralanırlar. Sohbete iştirak edenlerin en küçüğü sohbet kardeşlerinin en sevgilisi olup herkesten şefkat görür. Küçükler yalnız sohbet esnasında değil, sohbetin dışında da sevilir, terbiyelerine dikkat ve itina olunur. Küçükler, büyüklerin kendilerine karşı gösterdikleri sevgi ve şefkata mukabil, onlara hürmet ederler, büyüklerin yanında sigara içmezler, söz düşmedikçe lakırdıya karışmazlar. Büyüklerden biri sigara içeceği zaman küçükler kalkıp ocaktan ateş alır ve onların sigaralarını yakarlar. Küçükler barana başlarından korktukları kadar babalarından, ağabeylerinden bile korkmazlar. Sohbet toplantılarında rakı da içilir. Fakat bağırmak, fazla serhoş olmak, terbiye haricine çıkmak gibi münasebetsiz bir hareket katiyen yapılmaz. Eğer küçük bir hata işlenecek olursa, bu hata aşağıda yazacağımız büyük cezalarla karşılanır. İhtiyarların iştirak ettikleri sohbetlerde yemek önce yenir. Yani sohbet yapılan eve gelindikten bir saat sonra sofraya oturulur. Gençler, yaptıkları sohbetlerde bu usule riayet etmezler.

Sohbetin en mühim eğlencesi yüzük oyunudur. Bu oyunu oynamak için sohbette bulunanlar iki müsavi gurupa ayrılırlar. Bu guruplarda herkes mendilini çıkarıp yere atar. Sohbette bulunanlardan her hangibirisi bir yüzük alarak bunu bütün mendillerin altına saklar gibi yapmak suretile kimseye sezdirmeksizin ve herkesin gözü önünde bir mendilin altına bırakır. Bu iş bitince yüzüğü saklayan yüzünü dıvara döndürerek oturur. Sohbettekiler yüzüğü saklayanın çehresini görmezler. Barana başı (sohbeti idare eden) elinde bir ince değnek olduğu halde en küçükten başlayarak bütün sohbet arkadaşlarına yüzüğün hangi mendil altında olduğunu sorar. Sormak için barana başı sohbet arkadaşlarına şöyle hitap eder:

— İşkılın hangisi (yani şüphen hangi mendilde).

Sorgu bittikten sonra en çok hangi mendilden şüphe ediliyorsa o mendil kaldırılır. Yüzük bu mendilin altında çıktığı takdirde yüzüğü saklamak hakkı karşı tarafa geçer. Eğer yüzük ilk ve son kaldırılan mendillerin altında çıkarsa oyun kazanılır, ikinci ve daha sonraki mendillerin altında çıkarsa oyun kaybedilir. Oyunu kazanan taraf hep bir ağızdan ve hususî bir ahenkle:

Dokuz dokuz bir on sekiz
Üç yirmi bir otuz
Urrûbcuk daha
Saklayanın altına.

derler ve bu sırada barana başı elindeki çubuğu davul sipcisi (davulcuların kullandığı ince değnek) yukarıdan aşağı sıyırmak suretile yüzüğü saklayana karşı yere çarpar. Bu hareket diğer taraf için ağır bir alâydır. Fakat buna ses çıkarılmaz, yalnız bunu unutmayıp intikam almağa çalışılır. Barana başından başka hiç kimse bu oyunda ışkılını bildirmekten başka bir şey yapmaz.

Dursunbey Âşıkları

Sohbetlerde yüzük oyunundan başka daha bir çok oyunlar da oynanır. Ayı oyunu, domuz oyunu, ak dara oyunu sohbetlerde oynanan oyunlardandır. Bu arada tabiî zeybek oyunları da hiç ihmal edilmez.

Ayı oyunu oynamak için, sohbet arkadaşlarından biri üzerine tüylü bir çul giyer, bu adam bu suretle kıyafetini değiştirdikten sonra ayı hareketleri yapar. Sohbettekiler de kendini ayı gibi oynatırlar. Ancak sohbette bu oyunun oynandığı ve ayı rolünün kim tarafından yapıldığı sohbette bulunanlar tarafından bir sır halinde saklanır. Eğer diğer bir yerde yapılan sohbetlerde bulunanlar bunu duyarlarsa alay ederler. O zaman bu sırrı saklamayan sohbet arkadaşı şiddetle cezalandırılır.

Sohbet cezaları şunlardır: Tekdir, dayak, bir müddet için sohbetten tard, sohbetten daimî tard. Tekdir şöyle olur: Hareketinin çok fena olduğu, arkadaşlarının kendisine çok kırıldığı bütün sohbet arkadaşları içinde ceza görecek kimseye alenen söylenir. Bu sözleri söylemek yalnız barana başının hakkıdır. Sohbette bulunan diğer kimseler de barana başının sözlerini tasdik ederler.

Tekdirden sonra, tekdirle dayak arasında bir ceza daha vardır, bu ceza şöyle tatbik olunur: Ceza görecek kimsenin elleri bileklerinden birbirine bağlanır, bu suretle kollar bir halka teşkil eder, dizleri bükülerek vücudu kamburlaştırılır ve kollarının teşkil ettiği halkaya dizleri geçirilir ve dizlerin alt büküntü yerile dirsek büküntülerine bir değnek sokulur ve cezalı olan böylece kapı arkasına bırakılır, sohbetin sonuna kadar bu vaziyette kalır. Kendisile hiç konuşulmadığı gibi arada sırada istihfaflı nazarlar atılır. Dayak cezası ihtiyarlar hakkında tatbik olunmaz. Buna mukabil onlardan para alınır. Fakat gençler ayaklarına falaka geçirilerek tazib edilir. Bir müddet için tard, cezalıyı bir iki sohbetten mahrum bırakmak, daimî tard sohbetten büsbütün çıkarmaktır. Daimî tard cezası hususî bir törenle yapılır. Sohbetin tam hararetli zamanında barana başının küçük bir işaretile ocağa çıra yarmaları konur. Bunlar tutuşduktan sonra meşaleler ve çalgılar ele alınır. Ceza görecek kimseye cezası hemen orada bildirilir. Çalgı ile evin kapısına kadar götürülerek kovulur ve arkasından kapı şiddetle kapanır. Sohbetten kovulanla, diğer sohbet arkadaşları bir daha görüşmedikleri gibi bu cezayı gören, başka sohbet tertiplerine de iştirak edemez.

Domuz oyunu için, sohbet arkadaşlarından biri bir çuval içine sokulur ve eline bir çuvaldız verilir. Bu adam odanın içinde dolaşmağa başlar ve her rastgeldiğini çuvaldızla dürter, herkes ondan kaçmağa çalışır, fakat oda kapısı kilitli olduğu için kimse dışarı çıkamaz. Oyuna barana başı nihayet verir.

Ak dara oyunu, daha ziyade ceza mahiyetindedir. Suçlunun ceketi çıkarılır ve bu caketin kolu yukarı uzatılır. Bir teneke su getirilir. Kendisine bir çok eşya «bu ne?» diye sorulur. Nihayet ortaya beyaz bir şey getirilir. Bunun da ne olduğu s rulunca suçlu «ak dara» cevabını verir. O zaman bir teneke su başından aşağı ceketinin kolundan geçmek suretile boşaltılır. Bu oyunlardan sonra zeybek oyununa geçilir.

Bir sohbet barana başıları, bazan diğer bir sohbet barana başılarını ziyaret ederler. Ziyarete giden barana başılar sohbet yapılan eve yaklaşırlarken türkü söylerler ve ellerindeki musiki âletlerini çalarlar. Barana başılar gittikleri evde hürmetle karşılanırlar ve burada nihayet on beş daki-

ka kalırlar. Bir sohbetten diğer bir sohbete iki kişi giderse, ziyaret edilen sohbet evinden iki kişi kalkar, gelenleri kendi yerlerine oturturlar.

Sohbetler sabaha kadar devam eder. Sohbet arkadaşlarının başkalarile rakı içmeleri ve barana başının haberi olmadan gezmeğe gitmeleri, kendilerinin cezalandırılmasına sebeb olur. Bir sohbete iştirak edenlerin başkalarile sıkı fıkı konuşmaları, samimî münasebette bulunmaları tamamile yasaktır.

Sohbetlerde sabaha karşı yemek yenir. Sohbet yemekleri en iyi yemeklerdir. Bu yemeklerden birer mıkdar ayrılır ve ertesi hafta sohbet kimin evinde yapılacaksa oraya gönderilir. Bu, sohbet yapılacak evin sahibine bu tarzda iyi ve temiz yemekler hazırlatmasını ihtar mahiyetindedir. Yemekten sonra aşağıdaki türkü ile sohbet öğülür ve kahveler içilerek dağınılır:

Aşağı mahallenin hocası
Ebced okunur hecesi
Gelecek pazar gecesi
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Eşeğim gelir odundan
Dolması yenmez tadından
Yahnisi yoğurdundan
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Elmayı nazik soyarlar
Altın tabağa koyarlar
Korkarım evden kovarlar
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Uzun çarşı çamur olur
Baklavalar hamur olur
Sohbet sahibi gâvur olur
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Pabuşcuların muştası
Karşındadır ustası
.... paşa baklava hastası
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Kızıl üzüm turşusu
Üstüne durmuş ekşisi
.... nin has komşusu
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Uzun çarşı baştan başa
Keklik seker taştan taşa
Kedem kedem ola.... paşa
Sevdiğim bir ol
Sardığım bir ol
Olacak sohbet senindir
Senindir gerçek senindir.

Burada türkünün bestesi değişir:

Kır atına vurdum ağça
Bir ol bir ol bır ol
Serhat senin olur paşa
Bir ol bir ol bir ol
Kadem kadem ola
. . . . paşa
Geçmiş olsun .... paşa.

Mehmet Halit Bayrı

URFA'DA EVLENME ÂDETLERİ

Kız görmek — Oğullarını evlendirecek bayanlar, istedikleri ailenin kızını gidip görebilirler. Beğendikleri kız olursa ertesi gün kız evine tekrar giderler. Kız evi görücülerin ikinci defa geldiklerini görünce kızlarının beğenildiğini anlar. Erkek tarafı o gün de biraz oturup giderler. Bir gün ara verdikten sonra tekrar erkek tarafı kız evine giderler, resmî surette annesinden kızı isterler. Tabiî ikinci gelişlerinde zaten kız tarafı erkek tarafının talebini anlar, ona göre cevap vermek için hazırlanır. Üçüncü gün kız istendikten sonra kız anası muvafık cevap verirse aynı gece erkek tarafından bir kaç erkek kızın babasına görüşmeğe giderler. Kızın babası da münasip gördüğünü söylediği takdirde ertesi gün veya bir hafta sonra bir «sini» hazırlarlar. Bu sininin içine şunlar konur:

Şeker, cam bilezik, kurdela, süslü baş tarağı, bir çift çorap, bir çift papuç (terlik) , bir kat elbiselik. Kızın evinde kaç kişi varsa hepsine yemeni, sandal (ayakkabı), kızın babasına gömlek, annesine bir kat entarilik ve kız için ne kadar ağırlık verilecekse o ağırlığı da en üstüne koyup tepsiyi kızın evine gönderirler. Kız tarafı da aynı sininin içine baklava doldurur. Kayınpedere ve varsa kayınbiraderlere içgömleği, don, firenk gömleği, çorap, mendil, havlu, baş örtüsü, şeş, yani yemeni koyarak siniyi erkeğin eyine iade ederler.

Nişan merasimi — Kız tarafına baklava tepsisi gittiği gibi erkek tarafı kıza nişan olarak ne takacaklarsa (meselâ iki beşlik (beşi bir yerde), yahut on tane Mahmudiye altını ve yahut on tane sarı lira) takarlar. Nişana erkek tarafından üç dört kadından başka kimse gitmez, yalnız kız tarafı yakınlarını, tanıdıklarını davet eder. Nişan takıldıktan sonra kızın başına bir sini koyarlar. Bunun üzerinde büyük bir kelle şeker bulunur, bu şekeri kızın başı üzerinde parçalarlar, yani sininin içinde olduğu halde iki üç parçaya taksim ederler. Sonra siniyi alıp tekrar bu şekeri ufak kısımlara bölerek odada hazır bulunan büyük küçük herkese dağıtırlar. Nişan günü tekrar erkek tarafından kız evine kahve, şeker, pirinç, tuz, et, bulgur, yağ, odun ve daha lâzım olan diğer şeyler gönderilir. Bu gelen şeyleri kız tarafı derhal pişirir, hazır bulunan akraba ve diğer misafirlerine ziyafet verirler.

Düğüne davet — Düğün olacağı zaman, bir hafta önceden tanıdıkları davet için bir okuyucu tutarlar. Bu kadın, yani okuyucu bazan yalnız gezer, bazan da yanında bir arkadaş bulunur. Daveti şu suretle ifa eder: «Darısı başınıza, hanenize şenlik ola,... Hatunun (hanımın) selamı var, eşin ertesi (salı günü) düğünümüz var, buyurun» der. Okuyucunun omuzunda bir heybe ve yahut koltuklarında bir torba bulunur, davete gittiği evlerden

endisine pirinç, bulgur verirler, bu heybe veya torbalar bunun içindir. Eğer davet edilen kimse bu okuyucuya bir şey vermeyecek olursa pek ayıp sayarlar.

Hamam merasimi — Kızı gelin edecekleri hafta çarşamba günü sabahleyin hamama gidilir. Kız tarafı tanıdıklarını alendi (eğlenti) ye hamama davet ederler, hamamı ise bir gün evvelinden peylerler, o gün hamama çalgı da getirilir. Buranın âdeti her gün sabahtan öğleye kadar hamama kişiler gider (erkekler gider), onun için hamamın bir gün evvelinden tutulması ve kapının önünde birinin bulunması şarttır. Buna kapıdan almak derler. Hamamda kadınlar çarşaflarını çıkarırlar, hepsi renk renk mumlar yakarlar. Çocuklar çımğıb kibrit (mahtap) yakarlar. En önde çalgıcı kadın, onun arkasında iki kolunda iki kadın (sağdıç) olduğu halde gelin, arkasında ellerinde mumlarla diğer kadınlar dışarıda şadırvanın etrafında türkü söyleyerek dönerler. Sonra çalgıcı bir sandalye üzerine oturur, bahşış toplamak için beyit söylemeğe başlar. Beyitlerden bazıları şunlardır:

Giydiğin atlasa eyneler (iğneler) batmaz
Ağasız yatmaz gelin hanım hamamın kutlu olsun

Giydiğin yeşil eteğin deşir (devşir)
Leke bulaşır gelin hanım hamamın kutlu olsun

Parnakta (parmakta) yüsük kolda bilezik
Soyunda nazük (nazik) gelin hanım hamamın kutlu olsun

Ağan bu gece seni bekler.

Sazcı da bahşış ister, «hamamın kutlu olsun gelin hanım» diyerek sazı bırakır.

Kızın anası derhal bahşış verir. Bahşış verildikten sonra hazır bulunanlar ellerindeki mumları yere atarlar, gelin de mumları ayakları altında ezer, söndürür. İçeri girmek için kızı soyarlar, iki sağdıçtan biri mezeri (peştemalı) tutar, sağdıçla birlikte gelin içeri girerler, hülkün (göbek taşının) üstüne otururlar, sonra oradan kalkarak kurnanın başına gidip kızı yundururlar (yıkarlar).

Kız çimdi, arındı mı (yıkandı, temizlendi mi) iki sağdıç derhal makramayı (havlu, silecek) tutar, giyindirirler, sonra kızın alnına keçik kurarlar (yemeniyi alnından bağlarlar), evlerine giderler. Eve girilince kapının önünde katırlar hazır olur, bu hayvanlar gayet süslüdür. Boyunlarında büyük çanlar takılıdır. Bu katırların üzerine kızın ceyizi (cihazı) yüklenir. Hepsi meydanda, açık olur, yani yatak ve yorgan gibi şeyleri meydanda olarak çangur çungur götürürler. Bu çeyiz geldiği zaman muhakkak damat evde bulunur, evvela kızın yatağı, yorganı, yastığı gider, oğlan sokak ka-

pısının arkasında durur, yatağı, yorganı içeri atarlar, yastığı atacakları zaman damadın beline doğru yastık ile bir kaç defa vururlar, eğer erkek tetik davranır da kaçabilirse ne âlâ, kaçamazsa bir kaç defa yastık yer, sonra sokağa çıkıp gider. (Şerif).

Aynı gün bir ayna kız tarafından yüzü kapalı olarak gelir. Buna kimseyi bakdırmazlar. Gelin güvey gerdeğe girdikleri gece ikisi bakarlarmış.

Gelin getirmek usulü — Gelini çarşamba günü ikindi vakti veyahut gece yatsıdan sonra götürürler. Muhakkak gelin gece vakti götürülür. Eğer gündüz götürülecek olursa kızı hamama salı günü götürürler. Gece gidecek ise çarşamba günü hamama gidilir, öğle vakti eve gelinir. Çarşamba günü öğleden sonra oğlan tarafı kız evine gider. Buna kına değirmeğe gidiyoruz diyorlar. Kız evine erkek tarafı renk renk carlarla (çarşaflarla) giderler, kız bir kenara saklanır, süslenir, misafirlere çıkar. Kayınvalde, yahut tarafından vekili bulunur; yere kadife yahut başka bir kumaş sererler, sağdıç denilen iki kadın gelinin iki koltuğuna girip kayınvaldenin yahut vekilinin elini öptürürler. Bu sırada kayınvalde geline hediye olarak altın burma bilezik takar, bu bir çifttir, sonra eğer zengin olursa bir beşlik, yani beşi bir yerde, yahut altın saat gibi şeyler de takar, kızın sağ elinin avucuna bir sarı lira koyup onun üstüne de ezilmiş ve hamur gibi bir halde fakat koyuca yapılmış kınayı koyar. Sonra gelin sırasile odada bulunan misafirlerin büyük küçük hepsinin elini öper. Hatta bir yaşında çocuk bile olsa el öpmeğe mecburdur. Beş on dakika sonra diğer odaya gider gitmez elindeki kınayı şiddetle atıp dıvara yapıştırır. Para da gelinin harclığı olmak üzere cebinde kalır. Odada hazır bulunan misafirlere kız tarafı şerbet ikram eder. Her şerbet içen misafir tepsinin içine para atmağa mecburdur. Herkes kudretine göre para atar, meselâ yarım mecidiye, beş kuruş, bir sekizlik (iki kuruş), hatta bir dörtlık (bir kuruş) atan bile bulunur. Tabiî bu paralar gümüştür.

Diğer odada kızın dıvara atıp yapıştırdığı kınayı alıp herkes şifa niyetine ya tepelerine baş ağrısı için fındık kadar koyarlar, yahut kulaklarının arkasına yapıştırırlar ve evlerine götürürler. Kız evinde şerbetler içilip bitince herkes tekrar oğlan evine gider. Şerbetten toplanan para harçlık olmak üzere kıza verilir.

O gece gelini saat kaçta götüreceklerse ona göre tedarikte bulunurlar. Oğlan tarafı erkek ve kadın kaç kişi varsa hepsi gece gelini almağa giderler. Fakat erkekler yaya olur, kadınlar kâmilen ata binerler. Gelini de ata bindirdikten sonra atın göğsüne ipekli bir gömlek takarlar. Asıl gelin alayı merkeplerin üzerinde çocuklar, arkada erkekler yaya ellerinde lüksler ve karpitler olduğu halde, bunların arkasında atında gelin lmak üzere tertip edilir. Gelinin bindiği atın başı-

nı kızın en yakın akrabasından birisi, (kardeşi, eniştesi, dayısı) tutar, bu atın iki tarafında yine akrabadan birer kişi bulunur ve kuyruğundan da bir erkek tutar. Diğer ata binen kadınların da atlarının yularlarından muhakkak birer erkek tutar. Gelin alayı davul, zurna ve alay çalgısı tabir ettikleri muzika çalarak bütün sokakları dolaşmak suretile oğlan evine gelir. Kayınpeder sokak kapısından alayı karşılar. Gelin attan inmek için sağ ayağını özengiden çıkarır çıkarmaz kayınpeder sağ ayağını özengiye takar, gelin atın sol tarafından inerken kayınpeder sol ayağını özengiye geçirir, derhal dörtnal gider, evin etrafında dolaşır, tekrar gelir. Bu alay gelirken gelinin yüzü kırmızı yahut yeşil renkte ince tülden pul işlemeli duvakla örtülür ve arkasında sırma işlemeli mor, mavi, pembe, yeşil her hangi renkte olursa bir çarşaf bulunur. diğer kadınların yüzleri kâmilen kapalıdır. Hatta gece yarısı sokaklarda kimse olmasa bile yüz katiyyen açılmaz.

Attan iner inmez gelinin iki tarafına iki kadın geçip koltuğuna girerler, gelini merdivenden yukarı çıkarırlar. Kız ile birlikte gelen yenge gelinin çarşafını alır. Geline kayınvaldenin elini öptürürler ve eline de bir nar verirler. Gelin odanın kapısından içeri gireceği zaman kapının üst pervazına şiddetle narı atarak kırar, eğer kıramazsa tekrarlanır, bir defasında kıramayacak olursa kız kuvvetsizdir. Eğer bir defa vurmasile nar parçalanırsa her taraftan maşallahlar yükselir. Parçalanan narın danesinden iki üç dane gelinin ağzına verirler ve orada hazır bulunanların kâffesi bu nardan yerler. Sonra oda kapısının önünde kayınvalde sağ kolu ile kapının karşı pervazına dayanır, gelin bu kolun altından geçerken kayınvalde diğer elile gelinin ağzına bir şeker verir. Gelin odaya girince büyük küçük tol toş (yani çoluk çocuk) hepsinin elini öper oturur. Oturunca birisi gelir, gelinin ayakkabısını çıkarır, önüne bir terlik koyar. O zaman gelin bahşış verir. Odada bulunanlar eğlenti yapmak için türkü söylerler, def çalarlar, gelin ile kaynanayı karşılıklı oynatırlar. Bilahare başkaları oynarlar. Gûya kaynana ile gelin karşılıklı oynarlarsa bereket olurmuş. Eğlenti bittikten sonra kızın eline ve ayağına kına yakarlar (koyarlar), ertesi sabah deri günü (perşembe) kınaları yıkarlar, o gün düğün filan yoktur. Eğer yemeği öğleye yetiştirebilirlerse erkeklere yemek verirler ki buna (velime) derler. Herkes, tanıdık tanımadık bilâistisna yemek yerler. Aşçı yemek pişirirken çömçe (kepçe) ile yemeğin tuzuna bakmak için gelin hanıma getirir, o da tuzuna bakar, aşçıya bahşış verir. Perşembe günü düğün yoktur, bu gün erkeklere yemek vermekle geçer. Akşam olunca güveyi süslerler, sırmalı abalarını giydirirler, camiye giderler. Damat camide olduğu kadar ardına gelen kadın (yenge kadın) yataklarını serer ve oğlanın yengesi de gelerek bir oğlan çocuğunu yatağın içinde yuvarlar. Gelin o zaman yine çocuk yuvarlayan kadına bahşış atar. Güveyi, imam ve ahali ilahilerle ge-

 GAZİANTEP HALK ŞAİRLERİ

I

Gaziantep'te — eğer tetkik olunursa — üç nevi şair simasına tesadüf olunur.

I — Bu muhitte doğmamış, fakat aşiretinin bir kısmı buralarda meskûn bulunmuş olması dolayısile bu havaliyi gezmiş, yahut şiirlerile benimsemiş seyyah halk ve sazşairleri.

---

tirirler ve kapının önünde bir dua okuyarak damadı içeri yeterler (iterler), damat da koşa koşa yukarı çıkar. Anasının, babasının elini öperek gelinin yanına girer, yüz görümlüğünü takar, kızın yengesi ile diğer bir iki kadın kapıda beklerler. İki üç saat içinde güvey muhakkak işini bitirip dışarı işaret vermelidir. Cuma günü erkenden damat evden uzaklaşır, o günü akşama kadar görünmez. Cuma günü gelini tekrar süslerler, başına tel koyup yüzüne duvak örterler. Selâ vakti geldimi gelinin sağ tarafına oğlan, sol tarafına da bir kız çocuğu oturturlar ve ellerine yeni tahta kaşıklar verirler. Erkek ve kız çocuk her ikisi de üçer defa bu kaşıklar ile gelinin duvağını açıp örterler. O esnada kız tarafından ailesi ve akrabası kızı görmek için gelirler. Kendileri gelmezden evvel sabahleyin bir tepsi baklava gönderirler. Kız tarafı gelince oğlan evi yemiş çıkarır, herkes yediği kadar yer, kalan yemişleri herkes mendiline koyup evlerine götürürler. Bu cuma gününe «duvak günü» derler. Oğlan evi tarafından düğüne davetli olan misafirler cuma günü tekrar gelirler, hediye olarak para verirler. Kendi âdetleri mucibince para verileceğini bilen kayınvalde okur yazar bir çocuğu bir kenara oturtup filan falan, şu kadar para vermiştir diye yazdırır. Bu, icabında kendisi de vergi götürdüğü zaman o kadar götürmek içindir, çünkü kendisi borçlu sayılır. Getirenlerden birinin düğünü, veya sünnet düğünü olursa kendisi de götürür. Buranın düğünü tuhafdır. Meselâ haftaya düğün olacak, bir hafta evvelinden, yani cuma gününden kız tarafının ne kadar akrabası varsa hepsinden pirinç, un, yağ, bulgur toplarlar, oğlan evine gidip üç gün mütemadiyen ekmek pişirirler. Burada bildiğimiz fırın ekmeği, yani mayalı ekmek yoktur, yaptıkları ekmek, yufka saç üzerinde sigara kâğıdı kalınlığında böreklik yufkadır. Bu ekmek pişirmek usulünden bahsederken zikredilecektir. Bu toplama usulü bittikten sonra pazartesi günü akrabalardan ve ahbaplardan ayrıca kuzu, kumaş hediye gelir. Buna da sini günü derler. O gün de oğlan tarafından ayrıca bir keçiyi tel ve duvakla süslerler, kız evine hediye gönderirler.

Müşfika Abdülkadir İnan

II — Bu havalide doğmuş, büyümüş, muhitinin hadiselerini terennüm etmiş ve samimî alâkalar uyandırmış yerli halk şairleri.

III — Medrese ve tekkelerin tesiri altında kalarak yalnız aruz vezni ile şiirler yazmış klasik şairler. Bu üçüncü kısım şairler bahsimizin tamamile dışındadır.

Birinci kısımdan muhitimizde hâlâ eserlerile yaşayan yedi ve doğrudan doğruya asıl mevzuumuz olan (Gaziantep Halk Şairleri) nden yirmi üç ki otuz hepsi şairden elde ettiğimiz parçaları neşre çalışacağız.

Gaziantep'le alâkadar olan yedi şair şunlardır: Karacaoğlan, Dadaloğlu, Kılıcoğlu, Ali Paşa, Ercişli Emrah, Sefil Molla, Mail bey.

I

KARACAOĞLAN (1)

Karacaoğlan, Cenubî Anadolu'nun her yerinde oldoğu gibi burada da kıymetli eserler yaşatmağa muvaffak olmuştur.

Buraya şimdiye kadar neşredildiğini görmediğim bir kaç parçasını alıyorum:

Öğüt verdim yâre öğüdüm tutmaz
Boyunun hayali karşımdan gitmez
Ben yiğidi demir zincir zaptetmez
Yârin zülfünden özke bağ mı olur.

*

Tutamadım ataların öğüdün
Meyvesi olmaz selvi ile söğüdün
Elleri göğsünde gerek yiğidin
Mağrur insan acep yiğit mi olur

Aşalım da karlı dağı aşalım
Karlı dağlar koç yiğide yol mu olur
Dikiş tutmaz yaralarım sökülür
Aşk yarası çeken yiğit sağ mı olur.

*

Karacaoğlan der ki kalktım honamdan
Hiç korkmadım zina ile haramdan
Bir yiğitte ayrı düşse sunadan
Böyle derde düşen insan sağ mı olur.

Kılavuz köyünde Velo aşadan dinlenmiştir. 8-7-1929

Bir çiçek açılmış Bilal düzünde (2)
Susam mıdır, sümbül müdür, gül müdür
Tel tel olup al yanağa dökülmüş
Zülüf müdür, perçem midir, tel midir.

*

Beyaz ele kızıl kına yakarlar
Ala göze kara sürme çekerler
Bir yiğidin sevdiğine bakarlar
Âdet midir, erkân mıdır, yolmu dur.

*

[1] Sadettin Nüzhet'in (Karacaoğlan) adlı kitabile Halk Bilgisi mecmuasındaki makale, Cilt 1, Sah. 181; Hayat mecmuasında ustat Köprülüzade Fuad'ın buna dair makaleleri S. 41 ve Türkiyat mecmuası S. 2, Sah. 502; Halk Bilgisi Haberleri mecmuasının Sayı 1 ve 14; Dergâh mecmuasının ilk nüshaları. Silifken'ın Taşucu gazetesi 1927 senesi ve ayni senede Adana'da Altunyurt mecmuası. Türk Yurdu mecmuasının Cilt 2, S. 9 Ahmet Tevhit; 337-338 senesindeki Konya Babalık ve 927 senesinde Mersin'deki Tarsus gazetelerinde çıkan makalelerim.

[2] Bilal düzü : Bir yayla ismi.

Elimden aldırdım saçı lâlâyı [1]
Verseler istemem Cenneti âlâyı
Dolanup gezerim çölü, sahrayı
Fırkat mıdır, sevda mıdır, hal midir.

Karacaoğlan der ki ataş içimde
Bir nazarım kaldı sümbül saçında
Göz süzülmüş bir kadahın içinde
Şeker midir, şerbet midir, bal mıdır.

Cingife köyünde Molla Mehmetten dinlenmiştir. 7-8-1930

Sahardan oğradım ben bir güzele
Açılmış bağçası gülü har değil
Baktım gördüm yadlar ile konuşur
Terkeyledim eğlenecek yâr değil.

Yükseğinde benli benli yurtları
Engininde avın avlar kurtları
Sever miydim senin gibi sertleri
Ya neyleyim akıl başta yâr değil.

*

Yükseğinde belli belli yurdu var
Yüreğimde dürlü dürlü derdim var
Elvan elvan al balası bendi var
Çok salınma karşındaki toy değil.

Karacaoğlan der osandım elinden
Fani dünya başa oldu bir zından
Ben seni severim gayetle candan
Sen beni sevmezsen söyle ar değil.

Cingifeli Molla Mehmet. 7-8-930

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Benim için gıybet eden çok imiş
Çok yaşayup mihnet ile ölmeden
Az yaşamak devran sürmek yeğ imiş.

Ben neylerim şu dünyanın devletin
Çekemezim vefasızın minnetın
Bilemedim ana ata kıymetin
Arkamızda bir karlıca dağ imiş.

*

Kadir mevlâm böyle çalmış kalemi
Yarımla demedim dünya kelâmı
Deştidüp dolaştım bütün âlemi
Şu benim derdime derman yoğ imiş.

Karacaoğlan der feleğin bu işi
Akar durmaz gözlerimden kan yaşı
Tırnağın var ise başını kaşı
Kimseden kimseye vefa yoğ imiş.

Karakuyudan Âşık Mustafa. 8-8-1930

Ağalar kış mı olacak
Dağlar dumanlı dumanlı
Bu gün yârdan haber aldım
Gönlüm gümanlı gümanlı.

Bölük bölük giden kızlar
Sizi gördüm yaram sızlar
Sümbüllü menekşe gözler
Durur yeminli yeminli.

*

Ben seni severdim çoktan
Kaşlar kalem kirpik oktan
Dost kervanı gelir şarktan
Aslı Hotamlı Hotamlı (2).

Karacaoğlan der erenler
Hizmetim görsün yerenler
Kendi kendini bilenler
Ölür imanlı imanlı.

Lohan köyünde Ökkaş ağadan dinlenmiştir. 18-8-930

1] Lâle.

[2] Hotamlı: Bir Türk aşiretinin ismidir. Ben Toros dağlarında bir de (Honamlı) isminde obaya tesadüf ettim. Bu isimlerde sıkı bir müşabehet vardır. Karacabey kazası yakınında bir de (Hotamlı) köyü vardır. Bunlar Tesalya muhacırıdır.

Evlerinin önü behri (?)
Bana içirdiler zehri
Gurbet elin acı kahrı
Yumuşatır sert yiğidi.

*

Bu yollara giden gelmez
Yitiren yolunu bulmaz
Kesim dersen dara almaz
Vur kantara dart yiğidi.

*

Doğru yola giden gelir
Dileyen Mevlâsın bulur
Çeker çeker bir gün alır
Yüreğinden dert yiğidi.

*

Geldi bana yoldaş oldu
Arap atlı "Türk„ yiğidi
Yoldaş iken kardaş oldu
Canım sevdi koç yiğidi.

*

Kanrılıca (1) dallar atar
Anda gördüm mert yiğidi.
Dünya Karacaoğlan batar
Çağırsam erenler yeter

Karakuyulu köyünden Âşık Mustafa'dan dinlenmiştir. 2-18-930

Burada Karacaoğlana dair bundan maada daha binlerce parça varsa da biz yalnız bir kaç parçasını neşr ile iktifa edeceğimizi arzetmiştik, binaenaleyh diğer şairlere geçiyoruz.

II

KILIÇOĞLU

Kılıçoğlu Kozanın (Şıhlı) köyünden olsa gerek. Karakuyulu Âşık Mustafa da bu şairin Kozanlı olduğunu teyit etmiştir. Altmış beş sene evvel Kozan dağında yaşamış olan bu zat mutasavvıf bir halk şairidir.

Çıktım yükseğine seyran eyledim
İndim enginine gönül eğledim
Tor ispirlerimle avlar avladım
Dünya sende bir muradım kalmadı.

*

Cübbe çevşen donum giyince
Hayf gelmez mi düşmanlarım duyunca
Güzel sevdim ata bindim doyunca
Dünya sende bir muradım kalmadı.

Cübbe çevşen donlarımı getudum
Acem şahtan şahı dilber yetirdim
Şükür olsun yaşım yüze yetirdim
Dünya sende bir muradım kalmadı.

*

Kılıçoğluyum; tarikatte yerim var
Her mecliste namusum var arım var
Muhammed Ali gibi pirim var
Dünya sende bir müradım kalmadı.

Cingifeli Molla Mustafa'dan. 18-7-930

Kılıçoğluna ait ben başka bir esere rastgelmedim. Bu şair Barak aşireti arasında da yüksek bir mevki sahibidir. Eğer Kılıçoğlu Kozanlı değilse mutlaka muhitimizin unutulmuş bir adamıdır.

III

ALİ PAŞA

Ali paşa hakkında rivayet çoktur. Kilislioğlu Velo ağa Paşanın Antakyeli olduğunu ve (1100) tarihlerinde yaşadığını, Âşık Nustafa ise bu-

(1) Kanrılıca : Mancınık şeklinde kopan bir dala verilen isimdir.

nun (Torun Ali paşa) olduğunu ve Barak aşiretinin Torun bölüğüne bağlı bulunduğunu, 300 sene evvel yaşadığını, Cingifeli Molla Memet de Antakyeli olduğunda musir bulunduğuna nazaren biz de ekseriyete tabi olduk ve bu şairi birinci kısma derce mecbur kaldık.

Ali paşa hastalanmış, hastalığı esnasında sevgilisinin başkalarile ünsiyet peyda ettiğini haber almış ve bu vaka üzerine şunu söylemiş.

Hey ağalar ürkütmeyin turnayı
Elimden kaçırdım zülfü burmayı
Akıtma haddatla kara sürmeyi
Sürülmüş sürmesi gözden vazgelme.

*

Yükleri kumaştan tutayım dersen
Dünyada murada yeteyim dersen
Sırtından gam yükün atayım dersen
Alışık sohbetten sazden vazgelme.

Öldürüp sallayup beni eğleme
Hançer alup dertli sinem doğrama
Dullar artık ölür diye bel bağlama
Gelini seversen de kızdan vazgelme.

*

Ali paşam der ki kendi işimde
Gündüz hayalimde gece düşümde
Çok yıllardır emek çektim peşinde
Ellere meyil verüp benden vazgelme.

Kılavuzdan Velo Ağa. 8-7-930

Anlaşılıyor ki Ali Paşa oldukça eski bir şairdir ve mutlaka mevki sahibi bir adamdır [1].

Oğlan gel çalma bu sazı
Çağırırım Seyyit Gazi
Çinili boyalı yazı
Güllerin var Bağdat senin.

*

Ala göze kıldım nazar
Boyun gören yoldan azar
Gördüm iki güvel yüzer
Göllerinde Bağdat senin.

Okur hocaların yazar
Dervişlerin cihan gezer
Sularında bahri yüzer
Ak Şatın var Bağdat senin.

*

Ali paşam der Şatında
Boydak [2] olmuş gelinlerin
Bu yıl ölet [3] olmuş yerin
Taygunun [4] var Bağdat senin.

Cingifeli Molla Mehmet. 18-7-930

Yürü bire yalan dünya
Ben öfkemi yenemedim
Çoban aldatan bir yıldız imiş
Çarpa gördüm konamadım.

*

Dünya bir çürük koz imiş
Cefası çok keyfi azmış
Felek bir oyunbazimiş
Çok oynattı oynamadım.

Öğün kahbe felek öğün
Yüreğime vurdun düğüm
Geldi kondu eflakcığın (?)
Kurdum yayım atamadım.

*

Noldu Ali paşam noldu
Sarardı gül benzim soldu
Cümle âlem mezar oldu
Kesat düştü satamaeım.

Karakuyuludan Âşık Mustafa. 20-8-930

---

[1] Halk Bilgisi mecmuasının C. 1 Sah. 109 ve aynı mecmuanın C. 2 de Torun Mehmet paşa hikâyesini gör.

[2] Boydak: kimsesiz, serseri. [3] Ölet: sâri hastalık. [4] Taun.

İSTANBUL EVLERİNDE MİSAFİR ODASI VE MUSAFİR KABULÜ ÂDETLERİ

Türklerin misafirseverliği bütün dünyaca meşhurdur. Evine misafir gelen Türk, kendini ziyaret edene hayatını bile fedaya hazırlanır. Misafir için bir evde her şey caiz görünür. Ev sahibi misafirini ağırlamak için her türlü zahmete katlanır. Yalnız kendi rahatını değil, ailesinin rahatını bile unutur, fakat misafirinin rahatını her halde temin eder. Misafiri ağırlamak Türklerce öyle bir an'anedir ki, hiç bir vakit terkedilmez. Misafir denilince Türkün yüzü daima güler, en ağır bir felaket içinde olsa dahi kendi derdini düşünmez, misafirini düşünür. Bütün Türkiyede umumî olan bu hal, İstanbul halkında da görülür. İstanbullular da bütün Türkler gibi misafiri bir Tanrı vergisi sayar. Misafire hürmet ve nezaket göstermeği bir borç bilir. Onun için bütün Türk yurtlarında ve Anadolu köylerinde olduğu gibi İstanbul evlerinin her birinde bir misafir odası vardır. En fakir aileler bile evlerinde misafir için bir oda ayırmayı, bu kabil olmazsa odalarında bir köşecik tertip etmeği ihmal etmez. İstanbul evlerinde misafir odalarına en yeni, en temiz eşya konulur, bu odaların daima muntazam tutulmasına çalışılır. Ev sahipleri için bu odalar bir mutena köşedir ki, her zaman gi-

---

Kilisli Velo ağa dediki: Ali Paşa sefere gider, nişanlısını memlekette bırakır. Yedi sene gurbette kalır. Geri memleketine (Antakyaya) dönünce nişanlısının başkasına varmış olduğunu öğrenir, fakat hangi eve vardığını bilmediği için kapı, kapı dolaşmağa karar verir, her kapıda saz çalmağa, türkü söylemeğe başlar ve nihayet bulur ve nişanlısı yerine baldızını alır. (Bu hikâye 338 senesinde Tarsus gazetesinde neşrettiğim Torun Mehmet Paşa hikâyesine benzemektedir ve bir de Azerilerin Arşın Malalan piyesine de müşabihtir).

Bizin elin başı duman
Şu benim hallerim yaman
Görmeyeli hayli zaman
Unuttun yârim beni.

Zülüfler boynunu aştı
Yeni buldum nazlı dostu
Yâr benden ümidin kesti
Unuttun mu yârim beni.

*

Zülüfler baynunu eğer
Saklan yârim nazar değer
Altın sikke çenin [1] değer
Unuttun mu yarim beni [3].

Velo ağadan dinlendi. 8-7-927

Ali Rıza Yalman

---

[1] Çenin, çemen demektir.

[2] Torun Mehmet hikâyesinde son mısralar şöylcdir: (Unuttun mu Mayrem beni). Mehmet Paşanın yâri bir ermeni kızıydı.

rilmez, çoluk çocuk sokulmaz. Buraların bir mahrem köşe halinde muhafazasına dikkat edilir. Zenginler misafir odalarını tanzim için para sarfetmekten çekinmez. Bir ev içinde fazla sayılabilecek lüks eşyanın misafir odalarına konmak üzere tedariki âdeta bir vecibe telakki olunur. İstanbulda misafir odası denilince bir evin en mutena yeri hatıra gelir. Bir evde diğer odalar ne kadar eşyasız, ne kadar boş ve ne kadar perişan olursa olsun misafir odası daima derli toplu, daima misafir kabulüne hazır vaziyette tutulur.

İstanbul halkı misafiri evinin kapısından karşılar. Güler yüzle, tatlı dille misafire hemen hoş geldiniz der. Eğer gelen misafir uzaktan gelmiş biri ise daha fazla sevinç gösterir. Eğer seyrek gelen bir misafir ise «ayağınıza sıcak sular dökelim» denilmek suretile hafif ve zevkli bir serzenişte bulunulur. Sık gelen biri ise «aman ne saadet biz de şimdi sizi geliverse diyorduk» tarzında ziyaretine karşı istek gösterilir. Hasılı İstanbulda misafir ziyaret ettiği yerin kapısından girer girmez izaza başlanılır. Kapıdan girince misafirin mantosu, paltosu, şapkası, varsa bastonu veya şemsiyesi alınır. Manto veya paltosunu çıkarırken kendisine yardım edilir. Ondan sonra önüne geçilerek misafir odasına çıkarılır.

Misafir odasında ev sahibi gelenin hatrını sorar. Çoluğunun, çocuğunun ve diğer kendisile beraber yaşayanların sıhhatlerini istifsar eder. Aldığı cevaplar sevinç verecek tarzda ise memnuniyet gösterir, eğer keder verecek tarzda cevap alırsa müteessir görünür, misafirin neşesine veya elemine iştirak eder. Bu sırada aşağıda misafir için kahve hazırlanır. İstanbul evlerinde misafire kahve ikram etmek o kadar yayılmış bir âdettir ki, bundan kimse vazgeçmez. Bütçesi en dar, en fakir ev sahipleri dahi misafirine bir fincan kahve sunmağı ilk vazifesi bilir. Kahve ile beraber misafire sigara da verilir ve misafir oturdukça gidinceye kadar vakit vakit sigara ikramı tazelenir. Misafir kahve içmek istemezse ev sahibinin ısrar etmesi zaruret hükmündedir. «Buraya kadar geldiniz, zahmet ettiniz, bir fincan kahvemizi içmeden olur mu» tarzında misafir kahve içmeğe teşvik olunur. Bazan daha ileri gidilerek «ne olur bir fincan kahvemizi için» gibi sözlerle misafire âdeta yalvarılır. Gelen, kahve içmemekte ısrar ederse «günahı boynunuza» denerek kahve içmemesinin mesuliyetini misafire bırakılır. Ev sahibi için misafirle konuşmak, onu oyalamak farz gibidir. Misafire güler yüz göstermek, ona hoşca vakıt geçirmek için ev sahibi ne yapacağını bilmez. Misafir çocuklu ise çocuklara limonata, şeker, yemiş gibi şeyler verilir. Bunlar evin çocuklarile oynamak için teşvik edilir. Çocuğun misafiri serbest bırakmasına, bu suretle gerek çocuğun, gerek misafirin rahat edip eğlenmesine çalışılır. Misafir çok oturursa şeker, şurup, çay ikram etmek âdeti de var-

dır. Yazın dondurma ve kışın boza, portakal, elma ve diğer yemişler de ikram olunur.

Yemek vakti gelen misafirler mutlaka sofraya davet edilir. Yemek yemedikçe misafirin gitmesi istenmez. Akşam geç gelen misafirler için evde yemek yenmiş olsa bile tekrar sofra hazırlanır. Ev sahibi ne kadar fakir olursa olsun kendi yemediği şeyleri bile tedarik edip misafirine ikram eder. Misafir sofrasında et yemeği ve tatlı bulundurmağa heveslenir. Kabil olmazsa mahcup olur. İtizar eder.

Misafir giderken, «daha erken, ne oluyorsunuz, işte tatlı tatlı konuşuyoruz, bir az daha oturun» gibi sözlerle misafirlik uzatılmak istenilir. Misafir ısrar ederse «yine buyurun, çok memnun kaldık, rahatsız oldunuz, kusura bakmayın» denerek uğurlanır. Misafirin yakın tanıdıklarına, ahbaplarına, ailesine selamlar gönderilir. Onların gelmesi temenni edilir. «Yine buyurunuz» sözile misafir tekrar davet olunur.

Eskiden, nakil vasıtalarının şehirde bu günkü kadar yaygın olmadığı zamanlarda bir semtten diğer bir semte misafir gidenler gece yatısına alıkonulurdu. Nakil vasıtalarının çoğalması bu gece yatısı misafirliklerini şimdi azaltmıştır. Fakat yine akraba ve aile arasında gece misafirliğine gidenler yok değildir. Bir yerde gece yatan misafirlere en iyi oda tahsis olunur, en iyi yataklar serilir. Yatak çarşafları, yastık örtüleri gibi şeyler kullanılmamış olanlardan seçilir. Eğer mevsim kış ise misafirin üşümemesi için her çareye baş vurulur. Misafirin kahvaltısına dikkat edilir. Kendisi için ayrı havlu, sofrada ayrı peçete verilir. Hasılı misafirin memnun olması için ne yapılmak lâzım gelirse ev sahibi onu yapmağa elinden geldiği kadar gayret eder. Eğer misafirde bir durgunluk görürse sebebini sorar. Bir şeye ihtiyacı olup olmadığını anlamakta tehalük gösterilir. Misafiri rahatsız etmemek için ev sahibi çocuklarını erken uyutur, kendi itiyatlarını terkeder. Sabahleyin erken kalkarak misafir odasını düzeltir. Misafirini yalnız bırakmamak endişesile işlerini çabucak bitirir. Boğaziçi gibi yerlerde ve diğer sayfiyelerde oturanlar giderken misafirlerine kendi bahçesinden çiçek veya meyve gibi küçük hediyeler de verir. Misafir gelirken bir şey getirmişse ona mukabele etmek ev sahibinin mühim bir vazifesidir. İstanbul halkı misafiri can ve yürekten sever. Onun için her fedakârlığa katlanır. Misafirini memnun edemediğini hissederse muztarıp olur. Evin içinde musikiye müntesip biri varsa misafire ev sahibi onu mutlaka dinletir. Yaz ziyaretlerinde sayfiyelerde oturanlar misafirlerini mesirelere götürerek eğlendirir. Oralarda misafirin her masrafını üzerine alır. Misafire para harcettirmek sahibi için ayıptır. Kabil olursa ev sahibi misafiri el üstünde, göğsünde, başında taşımak ister. Misafire ikramda ev sahibi için doyulmaz bir lezzet vardır.

KURNAZ KIZ

(Geçen sayıdan)

O da artık saklıyamamış:

— Şu demir kapıdan her gün bir kız gelip beni bu hallere sokuyor, demiş. Beni fıçıya atan da odur. Tavana çıkaran da odur.

Bunun üzerine Kırk Haramilerin başı:

— Ben bu kızı bu gün bekliyeceğim, demiş, siz gidin!

Kız o gün gelmemiş. Gece olmuş. Kırk Haramiler yatmışlar. Kız bir zembil havuç alarak Kırk Haramilerin yanına gelmiş. Havuçları ağızlarına tıkamış. Gözlerine de katran sürmüş. Sonra dönüp gitmiş.

Sabah olmuş. Kırk Haramiler uyanmışlar. Fakat birbirlerini görememişler. Ağızları tıkalı olduğu için de bağıramamışlar. Bir hayli uğraştıktan sonra gözlerini, ağızlarını açabilmişler.

Kırk Haramilerin başı:

— Ben bu kızın kanını içeceğim, diye yemin etmiş.

Kızı istetmiş. Kız:

— Gelirim ama, demiş, mükemmel bir oda takımı isterim.

Kırk Haramilerin başı bunu kabul etmiş. Nihayet her şey bittikten sonra kız gelin arabasına binerek yola düzülmüş. Yolda bir şekerci dükkânına rastgelmiş, hemen arabadan inerek içeri girmiş. Şekerciye:

— Balmumundan benim modelimi yapacaksın, demiş, ama tıpkı bana benziyecek. Aynı zamanda da karnına şurup koyacaksın.

Misafiri gücendirmek, Tanrıyı gücendirmek kadar günah sayılır. «Tanrı misafiri» tabiri İstanbul halkı arasında yayılmış bir tabirdir. Bugün İstanbulda eğlence yerleri çoğalmış, vakit geçirmek için vasıtalar artmıştır. Bundan dolayı eskisi gibi misafir gitmek ve hele gittiği yerde gece kalmak âdeti unutulmuş gibidir. Ancak misafirlik, ziyaret büsbütün kalkmış değildir. Eski aileler bütün bu söylediğimiz hususlara bugün bile sadıkdırlar. Yeni aileler de zamanın icaplarına uygun olarak ziyaretler kısa ve seyrek olmakla beraber eskisi kadar da tatlı değildir. Hele bazı aileler hususî günlerinde ziyaret ve misafir kabul etmeyi itiyat haline getirmişlerdir. Eski ailelerde bu itiyat yoktur. Misafir bir eve her zaman gelebilir ve her gelen misafir kendi vaziyetine göre izaz olunur. Dünkü misafirlikle bugünkü ziyaret arasında yavaş yavaş büyüyen bir açıklık hasıl olmaktadır. Fakat ne olursa olsun İstanbul halkı misafiri sever, misafir İstanbulda eve şeref veren bir lûtuf telakki olunur.

Mürüvvet Bayrı

Şekerci, kızın istediklerini yapmış. Kız da bunu oradan alarak Kırk Haramilerin sarayına gelip girmiş. Balmumunun kafasına da bir ip bağlamış.

Güvey odaya gelmiş, karşısındakini gelin zannederek;

— Aşçıbaşıyı fıçılara atan, sepete koyup tavana asan, gelin yapıp odaya oturtan sen misin, diye sormuş.

Kırk Haramilerin başı her suali sordukça kız içerden ipi çekiyormuş. Balmumu da, evet, gibilerde başını sallıyormuş.

Kırk Haramilerin başı kızmış. Hemen bir kılınç vurarak balmumundan kızın başını kesmiş, içinden şuruplar dökülmüş. Bunu kan zanneden harami, şuruptan avuç avuç içmiş.

Tam bu sırada kız birdenbire yükten çıkmış:

— Ben buradayım, demiş.

Bu oyun Kırk Haraminin hoşuna gitmiş, kızla evlenmişler. Mesut olmuşlar.

KATİL MEHMED

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir padişahın gayetle güzel ve çok kıymetli bir kızı varmış. Bir gün kız saçlarını tararken başından bir şey düşmüş. Hemen lalası onu alıp yağ fıçısının içine atmış. Bir kaç gün sonra bu şey fıçıya sığmaz olmuş. Günün birinde de bu şişmanlığa tehammül edemiyerek çat diye ortasından çatlayıvermiş Lala bunu alarak padişahın huzuruna çıkmış. Padişah birdenbire şaşırmış:

— Bu nasıl şey, diye bağırmış.

Lala hemen cevap vermiş:

— Bir kaç gün evvel kızınızın başını tararken yere düşmüştü, demiş. Padişah şaşırmış:

— A a a a, demiş, bunu kim bilirse kızımı ona vereceğim.

Davullar çallınmış, her tarafa haberler gönderilmiş, fakat hiç kimse bilemediği için binlerce insanın kanı dökülmüş.

O sıralarda dağlarda yaşıyan katil Mehmet, diye vahşi bir adam varmış. O bir gün padişahın huzuruna çıkarak:

— Padişahım, demiş, bunun ne olduğunu ben bilirsem kızınızı bana verecek misiniz.

Padişah vadetmiş Bir de senet yapmışlar.

Herkes ne olduğunu anlamak için dikkatle katil Mehmede bakarmış. Katil Mehmet:

— Padişahım bu bir bittir, demiş.

Katil Mehmedi herkes takdir etmiş Fakat padişah dizini döverek:

— Eyvah, kızımı bu zebella gibi herife mi vereceğim, diye kederleniyor muş.

Sarayın içi matemhaneye dönmüş. Kızın gözlerinden kanlı yaşlar akıyormuş. Kala kala buna mı kaldım, diye içleniyormuş. Düğünleri yapılmış, kızcağız ne yapsın, gözlerini yıkayarak:

— Talihimmiş, nekadar bedbahtım, diyormuş.

Fakat kız, evlendiği gecedenberi Katil Mehmedin suratına bakmıyormuş Dargın gibi duruyormuş. Katil Mehmet, içinden «ben sana gösteririm» demiş. Ertesi sabah padişaha giderek:

— Efendim, demiş, kızınızla şimdiye kadar burada oturduk, biraz da valdemin yanına götüreceğim.

Padişah da bir şartla yollıyabileceğini söylemiş.

— Bir tabur askerim de sizinle beraber gelir, demiş, eğer gideceğiniz yer ıssız, tenha, fena bir yerse askerler kızımı geri getirirler.

Katil Mehmet bu şarta razı olmuş. Hep beraber yola çıkmışlar. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, nihayet ıssız, dağlık bir yere gelmişler Katil Mehmet, askerlere:

— Haydi siz gidin, demiş, yoksa sizi öldürürüm.

Askerler geri dönmeğe mecbur olmuşlar. Padişah çok müteessir olmuş. Kızını öyle adi bir herife verdiği için kederlenmiş.

Biz gelelim kıza... Zavallı kız, dağlarda dikenliklerden yürüye yürüye her tarafından kanlar sızmağa başlamış, temamen bir gelinciğe benzemiş. Bir aralık Katil Mehmet, kızı iki dıvar arasına getirerek:

— İşte burada dur, seni asacağım, demiş. Sakın bağırmıyacaksın!

Sonra oradan ayrılarak, kâğıt, paçavra, gaz bulmağa gitmiş. O sırada zavallı kız da haykırıyormuş. Bunun sesini bir arabacı işitmiş. Kendi kendine:

— Ah, demiş, Katil Mehmet kim bilir kimin canını yakıyor, eğer, ben kurtarmak istesem beni de öldürür.

Arkadan pamuk yüklü ikinci bir araba daha gelmiş. Bunu gören arabacı, hemen koşarak kızı kucaklamış, getirmiş, pamuk çuvalının içine sokmuş, Bağırmamasını da tenbih etmiş. Kendisini kurtaracağını söylemiş.

Katil Mehmet gazli paçavralarla geldiği zaman kızı bulamayınca süratle koşmağa başlamış. Yol üstünde bir arabaya tesadüf etmiş. Arabacıya:

— Çabuk kızı çıkar, yoksa şimdi seni öldürürüm demiş.

Arabacı da:

— Vallahi ben almadım, demiş, arkamdan pamuk yüklü bir araba geliyor, belki o almıştır.

Katil Mehmet pamuk arabasına yaklaşmış Arabacıya:

— Kızı çıkar, yoksa seni öldürürüm, demiş.

Bu arabacı da:

Vallahi ben almadım, demiş.

Katil Mehmed inanmamış.

— Ben bu çuvallara şiş batıracağım, demiş, tabiî kız orada ise bağıracak.

Arabacı buna razı olmuş. Çuvallara birer birer çuvaldız batırtmış. Kurnaz bir adam olduğu için, içinde kızın bulunduğu çuvalı Katil Mehmet farkına varmadan atlayıvermiş. Bu suretle çuvallar bitince Katil Mehmet de kızın orada olmadığına kanaat getirmiş. Arabacı da kızı kendisine evladlık edinmiş.

Kızı günün birinde bir padişahın oğluna istemişler. Düğünleri yapılmış. Şehirde büyük bir konakta oturuyorlarmış.

Bir gün Katil Mehmet şehire gelmiş, berberde tıraş oluyormuş, öteden beriden konuşurlarken, berber:

— Aman, demiş, bu ev dükânıma güneş girmesine mani oluyor. Bir Katil Mehmet varmış. Onun elinden kurtulan bir kız bir padişahın oğlu ile evlenmiş. Şimdi burada oturuyorlar.

Katil Mehmet hemen ayağa kalkmış. Tıraş olmadan sokağa çıkmış. Pazardan iki koyun almış, konağın önüne gelmiş. Konağın kapısının bir tarafında bir arslan, diğer tarafında bir kaplan varmış. Bu koyunları onlara vermiş.

Arslanla kaplan hayvanları parçalarken Katil Mehmet hemen içeri dalmış, padişahın yatak odasına girerek kızı almış:

— İşte şimdi seni öldüreceğim, demiş. Git, bir defa daha aileni gör.

Kız diğer odalara geçerek ailesini uyandırmak istemiş, ne kadar çimdikledi, ısırdı ise bir türlü uyandıramamış. Katil Mehmet kıza:

— İşte sana beş dakika daha müsaade, demiş.

Kız gene kimseyi uyandıramamış Ağlamağa başlamış. O sırada pencereye bir kuş gelmiş, gagasile cama vurmağa başlamış. Kıza:

— Kardeş, demiş, ben senin hayatını kurtaracağım, fakat, ilerde bir kızın olursa bana verir misin?

Kız da:

— Ben kurtulayım da veririm, demiş.

Bunun üzerine kuş, kıza :

— Şimdi merdivenin altına in, demiş, orada bir şişe vardır. Onu al, sofaya at. Ev halkı uyanacaktır.

Kuş, bunları söyledikten sonra uçmuş. Kız, kuşun dediklerini aynen yapmış. Hakikaten ev halkı uyanmış. Kız :

— Aman, katil Mehmet geldi, beni öldürecek, demiş.

Hemen aşağıya inmişler. Bir de ne görsünler; katil Mehmet fırını kızdırmış, kızı içine atacak...

Kızın yerine katil Mehmedi bacaklarından tutarak fırının içine atmışlar.

Derken aradan günler geçmiş, seneler geçmiş, kızın bir çocuğu olmuş. Fakat hemen aklına kuş gelmiş, çocuğu yanından ayırmağa kıyamamış.

Çocuk büyümüş. Yedi yaşına gelmiş. Mektebe başlatmışlar.

Bir gün mektepten gelirken, çocuğun yanına bir kuş gelmiş :

— Annene söyle, dediğimi yapacak mı, demiş, uçup gitmiş.

Çocuk eve gelmiş, annesine :

— Anne, demiş, bu gün yanıma bir kuş geldi. Bana, «annene söyle, dediğimi yapacak mı» dedi. Sonra uçtu.

Annesi işi anlamış. Çocuğa :

— Yavrum, demiş, kuş bu gün sana sorarsa, «ah unuttum» dersin!

Ertesi günü çocuk, kuşa tesadüf etmiş Kuş çocuktan cevap istemiş. Çocuk ta :

— Ah unuttum demiş, yarın söylerim.

Fakat kuş işi anlamış. Çocuğun yanağına bir kanat vurmuş. Çocuk ta kuş olmuş, beraberce uçmuşlar.

Küçük kuş onu baba gibi seviyor, yanından bir dakika ayırmak istemiyormuş. Babası da aynı sevgile onu seviyormuş.

Bir gün babası çocuğunu evlendirmeğe kalkmış. Çocuk ta o sıralarda yirmi bir yaşına gelmiş miş. Babası oğluna gayet fakir bir kız almış, düğünleri yapılmış, kızın bir çocuğu olacakmış. Fakat çok fakirmişler. Bunun için kuş hanımına :

— Şu karşıki konağa git, demiş, içinde oturanlardan alt katı sana vermeleri için rica et. Onlar, iyiliği seven insanlardır. Sana verirler. Beni hiç söyleme !

Kız gitmiş. Aynı şeyi söylemiş. Hanım da, kıza ikinci katta bir oda vermiş.

Kız, kuşun gelip gidebilmesi için bir delik açmış. Bir gün beraber konuşurlarken hizmetçi duymuş. Hemen hanıma koşmuş :

— Hanımefendi, demiş, burada oturan sizin çocuğunuz olacak.

Ertesi gün hanım da bunları dinlemiş. Çocuğunu tanıyınca dayanamı-

yarak içeri girmiş. Fakat kuşlar birbirlerinden bir dakika ayrılamazlarmış. Annesi çocuğunu bırakmak istememiş. Çocuk ta:

— Anne, demiş, bırak gideyim, şimdi gelirim.

Kuş gittiği zaman güneş doğmuşmuş. Babasını bir ateş içinde ölü bulmuş. Bu hali görünce, dayanamamış, kendini o ateşin içine atarak ölmüş. Çocuğun annesi de gelinine bir evlât gibi bakmış...

ALTIN KEÇİ

Evvel zaman içinde bir padişahın biricik kızı varmış. Bunun beyaz yüzü, sarı kıvırcık saçları, mavi gözleri, yanağındaki pembe gülleri, kendisini gören her delikanlıyı imrendirirmiş. Bu yüzden kızın taliplisi pek çokmuş. Fakat lala, bütün talipleri münasip görmez, sultan hanımın evlenmesine taraftar olmazmış.

Bir kurnazca hareket düşünmüş. Hemen padişahın yanına koşarak:

— Velinimetim efendim, demiş, sultan hanımın bu kadar taliplisi karşısında kimi tercih buyuracağınızı şaşırıyorsunuz. Ben kulunuzun bu sabah aklına bir şey geldi: Sultan hanıma yer altında bir köşk yaptıralım. Bahçeye çıkacak merdivenin üstünü demir kapakla kapatalım, bu kapağın üzerine de bir havuz yaptıralım. Bundan sonra gelen talipliler üç gün her tarafı arasınlar, sultanı bulamazlarsa üçüncü gün akşsm üzeri kellesini uçururuz.

Bu fikir padişahın hoşuna gitmiş. Lala sevinç içinde padişahtan köşkün yapılması emrini beklemiş. Padişah gazaba gelmiş:

— Daha ne duruyorsunuz, demiş, irade ettim, bu günden itibaren köşkün inşasına başlansın.

Lala dışarı fırlıyarak hemen mimarları, dülgerleri çağırmış, yer altı köşkünün inşasına başlanmış. Ameleler geceli gündüzlü çalışarak kırk günde köşkü bitirmişler.

Her şey tamamlandıktan sonra sultan hanım bu köşke nakletmiş. Sultan hanım burada yaşıyadursun, biz gelelim saraya:

Her gün bir çok gençler gelir, sarayın içinde üç gün sultanı arar, bulamazlar, üçüncü günü kafaları kesilirmiş. Lala, bu kesilen kafalardan, sarayın yanına bir kule yaptırmış.

Diğer bir memleket padişahının da üç oğlu varmış. Bir gün padişahın büyük oğlu babasının yanına çıkmış.

Babacığım, demiş, ben filanca padişahın kızını bulup onunla evleneceğim.

Babası, oğluna her ne kadar «oğlum bulamazsın, gençliğine yazık olur» demişse de sözünü dinlettirememiş.

Oğlan, levazımını ikmal ettikten sonra babası ve kardeşlerile vedalaşıp yola düzülmüş, az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, nihayet saraya vasıl olmuş. Padişahın huzuruna çıkarak:

— Ben falan padişahın oğluyum, demiş, sizin kızınızla evlenmek istiyorum.

Padişah :

— Oğlum, bak gençsin, güzelsin, diye cevap vermiş, benim kızımdan daha çok güzellerile evlenebilirsin. Hem benim kızım saklıdır. Üç gün arıyacaksın. Bulamazsan, başın kesilecek..

Fakat çocuk :

— Ben her şeye razı olarak buraya geldim, demiş, geri dönemem. arayıp bulacağım.

O gün dinlenmiş, ertesi gün kızı aramağa başlamış. Üç gün aramış. Bulamamış. üçüncü gün ikindi ezanından sonra başını kesmişler, kellesini kulenin üstüne koymuşlar.

Bir müddet sonra padişahın ortanca oğlu babasının yanına çıkmış :

— Babaçığım, demiş, ben falanca padişahın kızını bulup onunla evleneceğim.

— Babası :

— Oğlum, bak ağabeyin gitti gelmedi, demiş, muhakkak onun başını kestiler. Gel gitme!..

Fakat çocuk babasının sözünü dinlememiş. O da vedalaşıp yola düzülmüş. Bir hayli yürüdükten sonra saraya vasıl olmuş. Padişahın yanına çıkmış :

— Ben filanca padişahın oğluyum, demiş, sizin kızınızla evlenmek istiyorum.

Padişah, buna da :

— Oğlum, geçen gün ağabeyin geldi, bulamadı; başını kestik, sen de bulamazsın, demiş.

Oğlan bu sözleri de dinlememiş :

— Ben buraya kızınızı bulmak için geldim, demiş, bulmadan geri dönemem.

Nihayet o da kızı bulamamış. Onun da kafasını kesmişler, ağabeyisinin yanına koymuşlar.

Padişah iki oğlunu kaybettiğinden üzüntüden saçı sakalı ağarmış Annelerinin de ağlamaktan gözleri kör olmuş. Bu sırada en küçük oğlu bir sabah babasının yanına gelmiş :

— Babacığım, demiş, ben ağabeylerimin bulamadıkları padişahın kızını bulup onunla evleneceğim.

Kederli padişah, en küçük oğluna da gitmemesi için ne kadar ısrar etmişse çocuğu kararından döndürememiş. O da vedalaşıp yola düzülmüş. Şehre gelince doğru bir kuyumcu dükkânına gitmiş Kuyumcuya iki torba altın vererek :

(Devam edecek)

Naki Tezel